การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์ วัดโสกป่าหลวง ในนครหลวงเวียงจันทน์*

THE APPLICATION OF IDDHIPĀDA 4 IN EDUCATIONAL ADMINISTRATION OF THE MONASTIC SCHOOL AT WAT SOK PA LUANG IN VIENTIANE CAPITAL

พระบุญน้อม นนทภา (นริศโร)[1], พระมหาประทีป อภิวฑฺฒโน[2] และ พระมหาไพฑูรย์ สิริธมฺโม[3]

Phra Bounnom Nonthapha (Narissaro)[1], Phamaha Prateep Abhivatdhano[2]

and Phramaha Paitool Siridhammo[3]

[1-3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[1-3]Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nong Khai Campus, Thailand

Corresponding Author's Email: 6402105009@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ : 25 พฤษภาคม 2569; วันแก้ไขบทความ 31 พฤษภาคม 2569; วันตอบรับบทความ : 2 มิถุนายน 2569

Received 25 May 2026; Revised 31 May 2026; Accepted 2 June 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาหลักหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงในนครหลวงเวียงจันทน์ 3) เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงในนครหลวงเวียงจันทน์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์

Citation:

*พระบุญน้อม นนทภา (นริศโร), พระมหาประทีป อภิวฑฺฒโน และ พระมหาไพฑูรย์ สิริธมฺโม. (2569). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวง ในนครหลวงเวียงจันทน์. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 4(4), 263-279.

Phra Bounnom Nonthapha (Narissaro), Phamaha Prateep Abhivatdhano and Phramaha Paitool Siridhammo. (2026). The Application Of Iddhipāda 4 In Educational Administration Of The Monastic School At Wat Sok Pa Luang In Vientiane Capital. Journal of Interdisciplinary Social Development, 4(4), 263-279.; DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ผลการวิจัยพบว่า

1) การศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นกระบวนการพัฒนาความสำเร็จอย่างเป็นระบบ เริ่มจากแรงจูงใจภายใน สู่ความเพียร ความตั้งมั่น และการไตร่ตรองเชิงพัฒนา ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทการบริหารสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2) การศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวง พบว่า การบริหารยังยึดโครงสร้างคณะสงฆ์เป็นศูนย์กลาง ทำให้การดำเนินงานรวดเร็วแต่ขาดระบบด้านแผนงาน เทคโนโลยี และการพัฒนาบุคลากร อีกทั้งมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและการมีส่วนร่วม ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาโดยรวม

3) แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษา สามารถบูรณาการในทุกภารกิจ โดยใช้ฉันทะสร้างแรงจูงใจ วิริยะเสริมความเพียร จิตตะยกระดับคุณภาพ และวิมังสาส่งเสริมการประเมินและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การบริหารมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสนับสนุนการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การประยุกต์, หลักอิทธิบาท 4, การบริหาร, สถานศึกษา, โรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวง

Abstract

This research aimed to: 1) investigate the principles of the Four Bases of Success Iddhipāda IV in Theravāda Buddhism; 2) examine the current conditions of educational administration at Sok Pa Luang Monastic School in Vientiane Capital, Lao People's Democratic Republic; and 3) propose guidelines for the application of the Four Bases of Success Iddhipāda IV in the administration of Sok Pa Luang Monastic School in Vientiane Capital. This study adopted a qualitative research approach. Data were collected from 30 key informants through purposive sampling. The collected data were analyzed using content analysis, and the results were presented in a descriptive and analytical format.

The findings of the study revealed that:

1) The findings revealed that the Four Bases of Success—chanda (aspiration), viriya (effort), citta (concentration), and vīmaṃsā (investigation)—constitute a systematic process for achieving success. This process begins with intrinsic motivation, leading to sustained effort, focused attention, and reflective evaluation for continuous improvement. These principles can be effectively applied within the context of educational administration, promoting both efficiency and sustainability.

2) Regarding the current state of administration, the study found that the management of Sok Pa Luang Monastic School is primarily structured around the hierarchical system of the Sangha, with centralized decision-making. While this allows for efficient operations aligned with monastic discipline, it lacks systematic development in areas such as planning, technology integration, and personnel development. Additionally, limitations in resources and participatory management affect the overall quality of educational management.

3) In terms of application, the Four Bases of Success can be integrated across all administrative domains. Chanda fosters motivation and organizational commitment; viriya enhances perseverance in continuous development; citta improves work quality through attentiveness; and vīmaṃsā supports systematic evaluation and improvement. The integration of these principles contributes to effective, transparent administration and strengthens organizational sustainability.

Keywords: application, Four Bases of Success Iddhipāda 4, administration, educational institution, Sok Pa Luang Monastic School

บทนำ

การจัดการศึกษาของโรงเรียนสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในด้านความรู้และคุณธรรม โดยเฉพาะในบริบทของสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น นครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งโรงเรียนสงฆ์ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

ทางพระพุทธศาสนาและการศึกษาทางโลกควบคู่กัน อย่างไรก็ตาม การบริหารสถานศึกษาในลักษณะดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาองค์กรให้มีความสมดุลทั้งด้านวิชาการและคุณธรรม (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546) หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ถือเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความสำเร็จอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการสร้างแรงจูงใจภายใน การพากเพียรพยายาม ความตั้งมั่นในงาน และการพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล หลักธรรมดังกล่าวได้รับการยอมรับว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของการบริหารองค์กรและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539; พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2545) ซึ่งในยุคปัจจุบันที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ส่งผลให้สถานศึกษาต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้จึงเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร และพัฒนาการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561)

จากความเป็นมาข้างต้นผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบัน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงในนครหลวงเวียงจันทน์ ยังมีลักษณะการบริหารที่ยึดโยงกับโครงสร้างคณะสงฆ์เป็นหลัก โดยมีผู้บริหารเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจ แม้จะช่วยให้การดำเนินงานมีความรวดเร็วและสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย แต่ยังขาดความเป็นระบบในด้านโครงสร้างหน้าที่ การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการ (ธีระ รุญเจริญ, 2553) นอกจากนี้ ยังพบข้อจำกัดด้านการพัฒนาบุคลากรที่ขาดความต่อเนื่อง ครูมีภาระงานสูง และระบบการบริหารยังเน้นการสั่งการมากกว่าการมีส่วนร่วม ส่งผลให้ขาดการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ อีกทั้งปัญหาด้านทรัพยากรและงบประมาณที่ไม่แน่นอน ทำให้การดำเนินงานไม่สามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2552) ดังนั้น จำเป็นต้องมีแนวทางในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาให้มีความเป็นระบบ โปร่งใส และสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างเหมาะสม โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกรอบแนวคิดสำคัญ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2557) จากปัญหาข้างต้นผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ต้องศึกษาโดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งศึกษาข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งประกอบด้วย พระสงฆ์ผู้บริหาร ครูผู้สอน บุคลากรทางการศึกษา และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวง การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (ชาย โพธิสิตา, 2554) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งออกแบบให้ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4 สภาพการบริหารสถานศึกษา และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมดังกล่าว โดยข้อมูลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสังเคราะห์เป็นข้อค้นพบเชิงวิชาการ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

การวิจัยเรื่องนี้มีความสำคัญในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ เนื่องจากเป็นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา ซึ่งช่วยสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านการบริหารเชิงพุทธบูรณาการ อีกทั้งยังเป็นการเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมกับการบริหารสมัยใหม่อย่างเป็นระบบ (พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต, 2555) นอกจากนี้ ยังช่วยเสริมสร้างแนวคิดการบริหารที่เน้นคุณธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการศึกษาในศตวรรษที่ 21 และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสถานศึกษาอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้ (วิจิตร ศรีสะอ้าน, 2550) เพื่อที่จะได้ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย คือ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และแนวทางการประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์ ได้แนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาที่มีความเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและการบริหารสถานศึกษาในบริบทที่ใกล้เคียงกัน และเป็นฐานข้อมูลสำหรับการวิจัยต่อยอดในด้านการบริหารเชิงพุทธบูรณาการในอนาคต (อุทัย บุญประเสริฐ, 2552)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงในนครหลวงเวียงจันทน์

3. เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงในนครหลวงเวียงจันทน์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงในนครหลวงเวียงจันทน์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษา และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยมีรายละเอียดการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive Study) และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในบริบทจริงของสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์ ทั้งนี้มุ่งสังเคราะห์องค์ความรู้จากเอกสารทางพระพุทธศาสนาและข้อมูลภาคสนามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ประการ ได้แก่ (1) ศึกษาหลักอิทธิบาท 4 (2) ศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารสถานศึกษา (3) เสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4

2. พื้นที่และบริบทของการศึกษา พื้นที่ในการวิจัย คือ โรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงในนครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนทั้งด้านพระพุทธศาสนาและวิชาสามัญ โดยมีโครงสร้างการบริหารที่ยึดโยงกับระบบคณะสงฆ์ และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านศาสนาและสังคม

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 30 รูป/คน คัดเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากความรู้ ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมมิติของการบริหารและการประยุกต์ใช้หลักธรรมในบริบทจริง ประกอบด้วย

1. ผู้บริหารสถานศึกษา		5	รูป/คน
2. คณะครูพระสงฆ์และครูฆราวาส		7	รูป/คน
3. สามเณร/นักเรียน		10	รูป
4. ผู้ทรงคุณวุฒิ		4	คน
5. ผู้นำชุมชน/กรรมการวัด		4	คน
รวมทั้งหมด	จำนวน	30	รูป/คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยผู้วิจัยได้

สร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท 4 และการบริหารสถานศึกษา โครงสร้างของแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ประเด็นเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ตอนที่ 2 ประเด็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษา ตอนที่ 3 ประเด็นเกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 โดยผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้ ศึกษาเอกสาร แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ประสานงานกับหน่วยงานและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล บันทึกข้อมูลด้วยการจดบันทึกและบันทึกเสียง (โดยได้รับความยินยอม) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลร่วมกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking)

6. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยมีขั้นตอน ดังนี้ การถอดเทปและจัดระเบียบข้อมูล การอ่านข้อมูลอย่างละเอียดเพื่อทำความเข้าใจภาพรวม การจำแนกข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นการวิจัย การวิเคราะห์และตีความข้อมูลเชิงลึก การสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อเชื่อมโยงกับหลักอิทธิบาท 4 การนำเสนอผลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

7. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness) ดังนี้ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) จากแหล่งข้อมูลและวิธีการ การตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) การใช้ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยตรวจสอบ (Peer Debriefing) การอธิบายบริบทอย่างละเอียด (Thick Description)

8. จริยธรรมในการวิจัย ผู้วิจัยคำนึงถึงจริยธรรมในการวิจัย โดยขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลก่อนการสัมภาษณ์ รักษาความลับของข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัยอย่างตรงไปตรงมา ไม่บิดเบือนข้อมูล เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงในนครหลวงเวียงจันทน์” เป็นการศึกษาที่มุ่งบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์การบริหารการศึกษา เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนสงฆ์ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่ผสมผสานการจัดการศึกษาทางธรรมและทางโลกเข้าด้วยกัน การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจาก

เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืน โดยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นหลักธรรมที่มีลักษณะเป็นกระบวนการพัฒนาความสำเร็จอย่างเป็นระบบและมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันในลักษณะของวงจรพัฒนา โดยเริ่มจาก “ฉันทะ” ซึ่งเป็นความพึงพอใจและแรงจูงใจภายในที่ก่อให้เกิดความรักในงานและความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลัง ส่งผลให้เกิด “วิริยะ” หรือความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และมีความมุ่งมั่นในการพัฒนางานให้สำเร็จตามเป้าหมาย จากนั้น “จิตตะ” ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความเอาใจใส่ ความตั้งมั่น และความรับผิดชอบในงาน ทำให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพและมีความละเอียดรอบคอบมากยิ่งขึ้น ขณะที่ “วิมังสา” เป็นกระบวนการของการใช้ปัญญาในการพิจารณา วิเคราะห์ และประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผลการศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความสอดคล้องกันว่า อิทธิบาท 4 มิได้เป็นเพียงหลักธรรมเชิงนามธรรม หากแต่เป็นกรอบแนวคิดเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทของการบริหารสถานศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในโรงเรียนสงฆ์ที่ต้องอาศัยทั้งคุณธรรมและประสิทธิภาพในการดำเนินงาน หลักอิทธิบาท 4 จึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทั้งระดับบุคคลและองค์กร โดยช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจภายใน พลังในการทำงาน ความรับผิดชอบ และการพัฒนางานอย่างมีระบบ อันนำไปสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงในนครหลวงเวียงจันทน์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงมีลักษณะการบริหารที่ยึดโยงกับโครงสร้างของคณะสงฆ์ โดยมีผู้บริหารเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจ ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานมีความรวดเร็ว คล่องตัว และสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย อย่างไรก็ตาม โครงสร้างดังกล่าวยังมีข้อจำกัดในด้านความเป็นระบบ โดยเฉพาะในเรื่องของการกำหนดบทบาทหน้าที่ การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ และการพัฒนาระบบสารสนเทศที่ยังไม่ชัดเจนและไม่เป็นรูปธรรม ในด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่ามีการบูรณาการระหว่างวิชาธรรมและวิชาสามัญ ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของโรงเรียนสงฆ์ แต่ยังมีข้อจำกัดด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้เชิงนวัตกรรม และ

การใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน ขณะที่ด้านการพัฒนาบุคลากร พบว่ายังขาดความต่อเนื่องและระบบสนับสนุนที่ชัดเจน ครูมีภาระงานจำนวนมาก และระบบการบริหารยังเน้นการสั่งการมากกว่าการมีส่วนร่วม ทำให้การพัฒนาศักยภาพบุคลากรยังไม่เต็มประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังพบข้อจำกัดด้านทรัพยากรและงบประมาณ ซึ่งมีความไม่แน่นอนและไม่เพียงพอต่อการพัฒนาองค์กรในระยะยาว รวมถึงความท้าทายในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม โรงเรียนมีจุดแข็งสำคัญในด้านคุณธรรม จริยธรรม และความร่วมมือของชุมชน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาการบริหารได้ ดังนั้น การพัฒนาระบบการบริหารให้มีความเป็นระบบ โปร่งใส และทันสมัย จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงในนครหลวงเวียงจันทน์ ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงในนครหลวงเวียงจันทน์ สามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาได้อย่างครอบคลุมและเป็นระบบ ทั้งด้านงานวิชาการ งานบุคคล งานงบประมาณ งานทั่วไป และงานกิจการนักเรียน โดยหลักธรรมทั้ง 4 ประการมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและเกื้อกูลกันในการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารและการพัฒนาองค์กรทางการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาพบว่า “ฉันทะ” เป็นหลักธรรมที่ช่วยสร้างแรงจูงใจภายในและความผูกพันต่อองค์กร ทำให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรเกิดความรักในงาน เห็นคุณค่าของการปฏิบัติหน้าที่ และมีความพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อการพัฒนาสถานศึกษาอย่างเต็มกำลังความสามารถ ส่งผลให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

“วิริยะ” เป็นพลังสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการดำเนินงานของสถานศึกษาให้สามารถก้าวผ่านปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างเข้มแข็ง โดยส่งเสริมให้บุคลากรมีความมุ่งมั่น อดทน และพากเพียรในการปฏิบัติงาน ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยยกระดับคุณภาพการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

“จิตตะ” เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นการมีสมาธิ ความเอาใจใส่ และความตั้งมั่นในการปฏิบัติงาน ช่วยให้บุคลากรสามารถปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรอบคอบ ละเอียด และมีความ

รับผิดชอบ ส่งผลให้การดำเนินงานในทุกด้านมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสม

ส่วน “วิมังสา” เป็นหลักธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมกระบวนการคิดวิเคราะห์ ประเมินผล และพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการใช้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และเหตุผลในการตัดสินใจ ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวางแผน ปรับปรุง และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการบริหารสถานศึกษาและการสร้างนวัตกรรมทางการจัดการที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนสงฆ์

เมื่อบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ทั้ง 4 ประการเข้าด้วยกัน พบว่าสามารถพัฒนาเป็นแนวทางการบริหารสถานศึกษาที่ผสมผสานระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับหลักการบริหารสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม ทำให้การบริหารมีทั้งมิติด้านคุณธรรม จริยธรรม และประสิทธิภาพในการดำเนินงาน สามารถตอบสนองต่อบริบทเฉพาะของโรงเรียนสงฆ์ที่ต้องจัดการศึกษาทั้งด้านพระปริยัติธรรมและการศึกษาสามัญควบคู่กันไป อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของบุคลากร ความโปร่งใสในการบริหาร การทำงานเป็นทีม และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ แนวทางดังกล่าวยังส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาตนเอง และการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษา การสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นจากชุมชน ตลอดจนการเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของโรงเรียนสงฆ์ในฐานะสถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพและยึดมั่นในหลักพระพุทธศาสนา ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวง เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยพัฒนาประสิทธิภาพการบริหาร การจัดการศึกษา และการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน โดยสามารถสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวิชาการ การพัฒนาบุคลากร และการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม อันสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทและตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัยได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิผล

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงในนครหลวงเวียงจันทน์” ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลโดยเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้ดังนี้

1. อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า หลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นกระบวนการพัฒนาความสำเร็จอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) (2546) ที่อธิบายว่า อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและการทำงาน โดยเน้นการพัฒนาจิตใจเป็นพื้นฐานของการกระทำภายนอก นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ที่อธิบายว่า ความพึงพอใจในงานเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ซึ่งสามารถเทียบเคียงกับ “ฉันทะ” ขณะที่ “วิริยะ” สอดคล้องกับแนวคิดความพากเพียรและความมุ่งมั่นในการทำงานอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของ “จิตตะ” และ “วิมังสา” สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารเชิงคุณภาพและการเรียนรู้ขององค์กรที่เน้นการเอาใจใส่ในกระบวนการทำงาน และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องผ่านการประเมินผล (วิจิตร ศรีสะอ้าน, 2550) ดังนั้น ผลการวิจัยจึงยืนยันว่า หลักอิทธิบาท 4 มิใช่เพียงหลักธรรมเชิงนามธรรม แต่เป็นกรอบแนวคิดเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

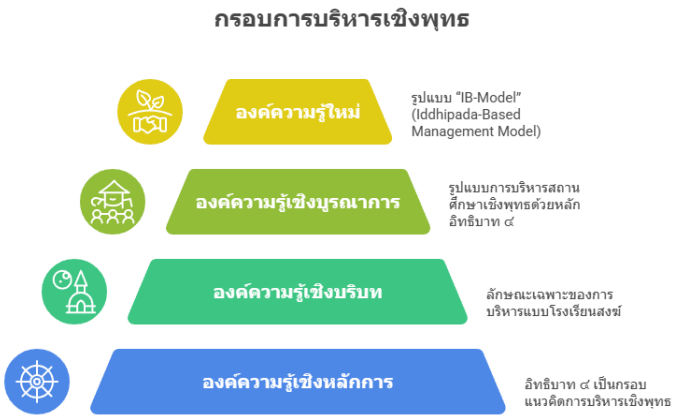
2. อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงในนครหลวงเวียงจันทน์ ผลการวิจัยพบว่า การบริหารโรงเรียนสงฆ์มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารแบบดั้งเดิมที่เน้นการตัดสินใจโดยผู้บริหารเป็นหลัก โดย ธีระ รุญเจริญ (2553) อธิบายว่า การบริหารลักษณะดังกล่าวมีข้อดีในด้านความรวดเร็ว แต่มีข้อจำกัดในด้านการมีส่วนร่วมและการพัฒนานวัตกรรม ผลการวิจัยยังสะท้อนปัญหาการขาดระบบการบริหารที่เป็นโครงสร้างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2552) ที่ชี้ว่าการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีระบบการวางแผนและการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ในด้านการจัดการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการวิชาธรรมและวิชาสามัญ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาแบบองค์รวมที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้และคุณธรรม อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีและทรัพยากรสะท้อนถึงความท้าทายในการพัฒนาสถานศึกษาในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ ปัญหาด้านทรัพยากรและการมีส่วนร่วมยังสอดคล้องกับ อุทัย บุญประเสริฐ (2552) ที่ระบุว่าการขาดทรัพยากรและการมีส่วนร่วมจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารองค์กร ดังนั้น ผลการวิจัยจึงชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบการบริหารให้มีความเป็นระบบ โปร่งใส และเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น

3. อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงในนครหลวงเวียงจันทน์

ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้สามารถพัฒนาการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2545) ที่เสนอว่าการบริหารที่ดีต้องเริ่มจากการพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาระบบงาน การที่ “ฉันทะ” ช่วยสร้างแรงจูงใจ สอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจที่เน้นความต้องการภายใน ขณะที่ “วิริยะ” สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานที่เน้นความเพียรและความต่อเนื่อง ในส่วนของ “จิตตะ” และ “วิมังสา” สอดคล้องกับวงจรการพัฒนาคุณภาพ (PDCA) ที่เน้นการวางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะวิมังสาที่เน้นการประเมินผลและการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต (2555) ที่พบว่าการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารช่วยเสริมสร้างทั้งประสิทธิภาพและคุณธรรมในองค์กร ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 จึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืน โดยสามารถบูรณาการมิติด้านคุณธรรมและการบริหารสมัยใหม่ได้อย่างสมดุล

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงในนครหลวงเวียงจันทน์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อที่จะได้องค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

1. องค์ความรู้เชิงหลักการ อิทธิบาท 4 ในฐานะกรอบแนวคิดการบริหารเชิงพุทธ ผลการศึกษาพบว่า หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา มิได้เป็นเพียงหลักธรรมเพื่อการปฏิบัติทางจิตใจเท่านั้น แต่สามารถพัฒนาเป็น “กรอบแนวคิดเชิงการบริหาร” (Buddhist Administrative Framework) ได้อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ฉันทะ ทำหน้าที่เป็น “พลังขับเคลื่อนภายใน” (Intrinsic Motivation) ที่ก่อให้เกิดความรัก ความศรัทธาและความผูกพันต่อองค์กร วิริยะ เป็น “กลไกแห่งความเพียร” (Effort Mechanism) ที่สนับสนุนการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและมีวินัย จิตตะ เป็น “พลังแห่งความใส่ใจ” (Mindfulness and Commitment) ที่ช่วยให้การทำงานมีคุณภาพและความรับผิดชอบ วิมังสา เป็น “กระบวนการเชิงปัญญา” (Analytical Reflection) ที่ใช้ในการวิเคราะห์ประเมินผล และพัฒนาอย่างเป็นระบบ ดังนั้น อิทธิบาท 4 จึงสามารถสังเคราะห์เป็นวงจรการบริหารเชิงพุทธ (Buddhist Management Cycle) ที่เชื่อมโยงตั้งแต่แรงจูงใจ การลงมือปฏิบัติความใส่ใจในกระบวนการ การประเมินและพัฒนา

2. องค์ความรู้เชิงบริบท สภาพการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์ จากการศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวง พบองค์ความรู้สำคัญที่สะท้อน “ลักษณะเฉพาะของการบริหารแบบโรงเรียนสงฆ์” ดังนี้ การบริหารที่ผสมผสานระหว่าง “พระธรรมวินัย” และ “หลักการบริหารสมัยใหม่” โรงเรียนสงฆ์มีอัตลักษณ์เฉพาะที่ต้องยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นแกนกลาง ขณะเดียวกันก็ต้องปรับใช้แนวคิดการบริหารสมัยใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับระบบการศึกษา การพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม (Holistic Development) มุ่งเน้นทั้งด้านวิชาการ (ธรรมะและสามัญ) คุณธรรม จริยธรรม และการดำรงชีวิต ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและทรัพยากร เช่น งบประมาณ บุคลากร ระบบบริหาร และเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพในการพัฒนาองค์กร บทบาทของชุมชนและศรัทธาเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) การสนับสนุนจากชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมการบริหาร องค์ความรู้ในส่วนนี้ทำให้เห็นว่า การบริหารโรงเรียนสงฆ์ต้องอาศัย “ความสมดุล” ระหว่างหลักธรรมกับความเป็นสมัยใหม่ และต้องคำนึงถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสำคัญ

3. องค์ความรู้เชิงบูรณาการ รูปแบบการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษา จากการสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยสามารถพัฒนาเป็น “รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงพุทธด้วยหลักอิทธิบาท 4” ซึ่งสามารถอธิบายได้ในลักษณะการบูรณาการกับงานบริหาร 4 ด้านหลัก ดังนี้ 1. ด้านการบริหารงานวิชาการ ฉันทะ สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้

ทั้งด้านธรรมะและวิชาสามัญ วิริยะ ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรและการสอนอย่างต่อเนื่อง จิตตะ เอาใจใส่คุณภาพผู้เรียนเป็นรายบุคคล วิมังสา ใช้การประเมินผลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ 2. ด้านการบริหารงานบุคคล ฉันทะ สร้างความรักในวิชาชีพและองค์กร วิริยะ ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากร จิตตะ ดูแลขวัญกำลังใจและความเป็นอยู่ วิมังสา ประเมินผลและพัฒนาอย่างเป็นระบบ 3. ด้านการบริหารงบประมาณ ฉันทะ สร้างจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า วิริยะ วางแผนและควบคุมการใช้จ่ายอย่างต่อเนื่อง จิตตะ สร้างความโปร่งใสและการมีส่วนร่วม วิมังสา ตรวจสอบและประเมินผลทางการเงิน 4. ด้านการบริหารงานทั่วไปและกิจการนักเรียน ฉันทะ สร้างความรักในระเบียบวินัยและการอยู่ร่วมกัน วิริยะ ส่งเสริมการปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างสม่ำเสมอ จิตตะ ดูแลผู้เรียนอย่างใกล้ชิด วิมังสา พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง องค์ความรู้นี้สะท้อนให้เห็นว่า อิทธิบาท 4 สามารถเป็น “แกนกลางของการบริหารแบบบูรณาการ” ที่ครอบคลุมทุกมิติของสถานศึกษา

4. องค์ความรู้ใหม่ รูปแบบ “IB-Model” (Iddhipada-Based Management Model) จากการสังเคราะห์ทั้งหมด ผู้วิจัยเสนอองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ “IB-Model” (Iddhipada-Based Management Model) ซึ่งมีลักษณะสำคัญดังนี้ เป็นรูปแบบการบริหารที่มี อิทธิบาท 4 เป็นแกนกลาง (Core Values) เชื่อมโยงกับ กระบวนการบริหาร (Planning – Implementation – Evaluation – Development) ครอบคลุม ภารกิจหลักของสถานศึกษา เน้น การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) โดยโมเดลนี้สามารถอธิบายเป็นวงจรได้ดังนี้ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement)

สรุป องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า หลักอิทธิบาท 4 สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีลักษณะเด่นคือการบูรณาการระหว่าง “หลักธรรม” กับ “หลักการบริหารสมัยใหม่” อย่างสมดุล ทั้งนี้ องค์ความรู้ดังกล่าวไม่เพียงมีคุณค่าในเชิงทฤษฎี แต่ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ เพื่อพัฒนาการบริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความยั่งยืน อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาและสังคมต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสงฆ์วัดโสกป่าหลวงในนครหลวงเวียงจันทน์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท (2) ศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารสถานศึกษา และ (3) เสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษา โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นกระบวนการพัฒนาความสำเร็จอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากแรงจูงใจภายใน (ฉันทะ) สู่ความเพียรพยายาม (วิริยะ) ความตั้งมั่นเอาใจใส่ในงาน (จิตตะ) และการวิเคราะห์พิจารณาเพื่อปรับปรุงพัฒนา (วิมังสา) ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทของการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านสภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษา พบว่าโรงเรียนสงฆ์มีลักษณะการบริหารแบบรวมศูนย์ตามโครงสร้างคณะสงฆ์ ส่งผลให้การดำเนินงานมีความรวดเร็ว แต่ยังขาดความเป็นระบบในด้านโครงสร้างองค์กร แผนงาน เทคโนโลยี และการพัฒนาบุคลากร รวมถึงมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและการมีส่วนร่วม สำหรับแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 พบว่าสามารถนำมาบูรณาการในการบริหารได้ทุกด้าน โดยฉันทะช่วยสร้างแรงจูงใจ วิริยะเสริมความเพียร จิตตะยกระดับคุณภาพงาน และวิมังสาส่งเสริมการประเมินและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การบริหารมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และนำไปสู่การพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน ซึ่งจากกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยได้ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ 1) ด้านนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการบริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะในโรงเรียนสงฆ์ เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาองค์กรที่เน้นทั้งประสิทธิภาพและคุณธรรม 2) ด้านการบริหารสถานศึกษาผู้บริหารควรนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการบริหาร เช่น การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน (ฉันทะ) การส่งเสริมความเพียร (วิริยะ) การพัฒนาคุณภาพงาน (จิตตะ) และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ (วิมังสา) 3) ด้านการพัฒนาบุคลากร ควรจัดอบรมหรือพัฒนาศักยภาพบุคลากรโดยบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีในการทำงาน ความรับผิดชอบ และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 4) ด้านการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนสามารถนำหลักอิทธิบาท 4 ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมแรงจูงใจของผู้เรียน และพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการเรียนรู้ด้วยตนเอง 5)

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารสถานศึกษา โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 เป็นเครื่องมือในการสร้างความร่วมมือและความผูกพันต่อองค์กร **2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป** 1)ควรศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมอื่นในพระพุทธศาสนา เช่น พรหมวิหาร 4 สัปปุริสธรรม 7 หรือพละ 5 ในการบริหารสถานศึกษา เพื่อเปรียบเทียบและพัฒนาองค์ความรู้เชิงบูรณาการ 2) ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังโรงเรียนสงฆ์หรือสถานศึกษาในพื้นที่อื่น เพื่อเปรียบเทียบบริบทและเพิ่มความครอบคลุมของผลการวิจัย 3) ควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงลึกและเชิงปริมาณ ซึ่งจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย 4) ควรศึกษาผลลัพธ์ของการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้จริงในสถานศึกษา เช่น ผลต่อประสิทธิภาพการบริหารหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน 5) ควรพัฒนาเป็นรูปแบบหรือโมเดลการบริหารเชิงพุทธที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ

เอกสารอ้างอิง

ชาย โพธิสิตา. (2554). ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

ธีระ รุญเจริญ. (2553). การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต. (2555). การบริหารเชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2545). ธรรมกับการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิจิตร ศรีสะอ้าน. (2550). การจัดการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2561). การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2552). ภาวะผู้นำทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์.

อุทัย บุญประเสริฐ. (2552). การบริหารการศึกษาเชิงระบบ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.